

IVANA MATAS IVANKOVIĆ

Velike i male slastice

Kuhanje je sve popularnije, a kuharice i recepti, u tiskanome ili mrežnome obliku, sve čitanije štivo. Popis namirnica, upute za pripremu, malo dobre volje i slastan obrok čeka nas na tanjuru. S kolačem ili slasticom kao slatkim završetkom... U potrazi za receptom prelistat ćemo kuharice koje imamo na polici, neke smo naslijedili, neke sami kupili zbog primamljivih slika ili recepata koji se u njima nalaze. Sve ćemo češće inspiraciju potražiti i u virtualnome prostoru, u kojemu se mogu naći mnogi stari i provjereni recepti, ali i novi eksperimenti, uspješni ili neuspješni pokušaji kuhara ili amatera koji svoje iskustvo žele podijeliti s drugima. Takvi recepti završe u javnosti onako kako ih je netko zapisao, dok recepti u tiskanim izdanjima obično prođu i izdavački postupak, koji uglavnom uključuje i lekturu, te se može očekivati da su usklađeni s pravopisnim pravilima. Bio komad kolača pred nama velik ili malen, bio naš apetit velik ili malen, ovdje nas zanima pravopisni problem: hoće li početno slovo u nazivu kolača biti veliko ili malo.

Kad govorimo o slasticama, ali i o drugim jelima, govorimo o proizvodima, a oni nemaju ime, nego naziv, pa ih u skladu s time treba pisati malim početnim slovom prema pravopisnome pravilu po kojemu se malim početnim slovom pišu nazivi proizvoda, jela, pasmina i sorta. Tako će se malim slovom pisati *fritule*, *kremšnite*, *kroštule*, *londoneri*, *mađarica*, *paprenjaci*, *puslice*, *raspucanci*, *bijela pita*, *čokoladne kuglice* i nazivi drugih divota koje nam zaslade dan. Pod to pravilo spadaju i nazivi slastica koje se nazivaju prema nekoj osobi jer su ti nazivi nastali poopćavanjem (apelativizacijom) osobnih imena ili posvojnih pridjeva izvedenih od imena. Tako se malim početnim slovom piše *pavlova*, vrsta torte s korama od bjelanjaka nazvana prema Ani Pavlovoj, ruskoj balerini koja je plesala i očaravala svojim plesom početkom 20. stoljeća. Prema jednoj priči torta je nastala na Novome Zelandu 1926., a prema drugoj u Australiji 1935., no i prema jednoj i prema drugoj motiv za naziv slastice bila je upravo poznata plesačica i njezine plesačke vještine. Poopćavanjem smo dobili i nazive *jelačić-kocke*, *jelačić-ploške* ili *jelačić-šnite*, u kojima je prva sastavnica naziva nastala prema prezimenu obitelji Jelačić. I razgovorni oblik *jelačićke* piše se malim početnim slovom. Isto pravilo vrijedi i u slučaju kad je slastica nazvana prema gradu. Primjerice, Pariz – Brest – Pariz biciklistička je utrka na 1200 km, koja je na navedenoj relaciji prvi put održana 1891. U čast te utrke 1910. kuhar Louis Durand napravio je kolač u obliku kotača bicikla. Kolač se zove *pariz-brest*, a, kao i ostali kolači, piše se malim početnim slovom jer više nije riječ o gradovima kao odredištima u utrci, nego je riječ o slastici.

Iznimka su od toga pravila nazivi koji uključuju izvorno pisano strano osobno ime ili posvojni pridjev izveden od stranoga osobnog imena te ime i prezime u genitivu. Tako

će se velikim početnim slovom pisati *Mozartova kugla* ili *Mozart-kugla*, popularna čokoladna kuglica koju je 1890., otprilike 100 godina nakon što je živio i radio skladatelj W. A. Mozart, razvio Paul Fürst, slastičarski majstor iz Salzburga. Oblikovao je kuglice od marcipana, koje je premazao kremom od pralina, a nakon toga ih je umočio u toplu gorko-slatku čokoladu. No u razgovornome obliku, u kojemu je zapis prilagođen hrvatskomu, naziv te kugle piše se malim početnim slovom – *mocartica*. Slično je i sa *Sacherovom tortom*, čokoladnom tortom koju je 1832. osmislio Franz Sacher, kad je kancelar Klemens Wenzel von Metternich svojoj posluži dao uputu da izradi za goste izvanredan desert, no glavni se šef razbolio, pa je zadatak odradio mladi pripravnik Sacher. U razgovornome liku, kad se prezime ne sklanja i zapisano je izvorno, također je veliko slovo – *Sacher-torta*. No kad u manje formalnim, razgovornim situacijama zapis i naziv prilagođujemo i tako se udaljavamo od izvornoga prezimena, tu slasticu zapisujemo malim početnim slovom – *zaherica* ili *zaher-torta*.

Često vrste prehrambenih i poljoprivrednih proizvoda pripadaju nematerijalnoj baštini te mnoge imaju status zaštićenih kulturnih dobara. Među njima su i brojne slastice, npr. *makarska torta* (*makarana*), *pazinski cukerančić*, *podravska mazanica*, *rapška torta*, *rudarska greblica*, *samoborska kremšnita*, *starogrojski paprenjok*, *zagorski štrukli*. Iako je riječ o slasticama važnim za Republiku Hrvatsku koje uživaju njezinu osobitu zaštitu kako bi se sačuvala u neokrnjenome i izvornome stanju te prenosile budućim naraštajima, ipak je riječ o vrsti proizvoda, te se i njihovi nazivi pišu malim početnim slovom. Naziv toga proizvoda pisao bi se velikim početnim slovom kad bi bio registriran kao službeno ime proizvoda određenoga proizvođača, dakle kad bi imao i svoju etiketu, svoje pakiranje, bio registriran kao robna marka i sl. Te uvjete ostvaruje čokoladna bombonijera tvrtke Kraš, čije se ime piše velikim početnim slovom *Bajadera*, dok se naziv čokoladne slastice od badema i čokolade piše *bajadera*, a tako se piše i naziv za indijsku plesačicu i pjevačicu u hramu po kojoj je slastica i nazvana. Naziv čokoladne slastice punjene likerom od višnje piše se malim početnim slovom – *griota*, dok je ime čokoladne bombonijere tvrtke Kraš *Griotte*, u kojemu se poštuje i zapis iz francuskoga.

Tražeci recept za neku novu slasticu, može nam se učiniti da se velik broj njih piše velikim početnim slovom. Međutim, treba uzeti u obzir da obično prvo nailazimo na naslov recepta, a naslovi se prema pravilima pišu velikim početnim slovom.

Više recepata za pisanje velikoga i maloga početnog slova nalazi se u *Rječniku velikoga i maloga početnog slova* urednika Goranke Blagus Bartolec i Željka Jožića te autorica Goranke Blagus Bartolec, Katarine Cvijanović, Ivane Matas Ivanković i Perine Vukše Nahod u izdanju Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje.